

De Pommel

ivn natuur
educatie
Noord-Groningen

De Pommel is het afdelingsblad van IVN Noord-Groningen en verschijnt 2x per jaar; in juni en december.

De foto is gemaakt door Maria Woortman met insecten op de kersenbloesem.

Van de redactie

Voor je ligt een Pommel vol met verslagen en andere natuurberichten.

Met dank aan *Joop van den Akker, Barbara de Beaufort, Arie Beemsterboer, Auko Bleker, Gert van der Brink, Rita van Driel, Oscar de Jong, Johanna Klatter, Trijntje van der Kooij, Jan Langelaar, Clemens Mug, Lammert Voos en Maria Woortman* voor hun input aan deze Pommel.

Volgende editie

Heb je een tekst, een foto, een idee voor een onderwerp of een vraag over de natuur? mail naar: ivnnoordgroningen@hotmail.com.

Sluitingsdatum inleveren kopij voor het volgende nummer: **1 december 2026**

Berichten van het bestuur

- Onze ex-voorzitter Peter Dijkstra is eind april benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau voor zijn inzet voor o.a. de natuur en (natuur)educatie ook voor IVN Noord-Groningen. Peter verbindt mensen met landschap en cultuurgeschiedenis. Van harte gefeliciteerd Peter !
-
- De afdeling heeft een eigen Activiteitencommissie bestaande uit Jeanine Blokzijl, Gerda de Jong, Trijntje van der Kooij, Renate Pool en Oscar de Jong. Zij bedenken en organiseren de activiteiten in overleg met het bestuur. 👍
 - Rita van Driel heeft aangegeven met het bestuur te willen meelopen om te kijken of een functie binnen het IVN-bestuur wat voor haar is. Daar zijn we natuurlijk heel blij mee. Verderop kan je een eerste verslag van haar lezen van de excursie bij de Rensumaborg. Dank je Rita.
 - IVN Noord-Groningen doet ook dit jaar weer mee met Rabo ClubSupport. Stem jij ook op ons? Dat kan van 7 t/m 29 september 2026 (als je lid bent van de Rabobank). Het geld kunnen we goed gebruiken voor onze natuuractiviteiten en promotiematerialen.
-
-

De natuur geeft troost

Voorwoord door de secretaris Hilde van Heuveln

Iedereen krijgt er vroeg of laat mee te maken; 'de zorg voor' en 'zorgen over' dierbaren. Zo ook hier; mijn vader is zeer oud en depressief, één van mijn broers is door uitgezaaide kanker in een rolstoel beland, en mijn schoonmoeder is onlangs overleden na 3 ½ week in een hospice gelegen te hebben. Dan ben je veel op pad om een kop thee te drinken, de tuin te doen, de administratie te doen, de crematie te regelen etc. en proberen veel warmte en liefde te geven. Dat vergt tijd en energie en dat is prima, maar dan komt vrijwilligerswerk opeens in het gedrang. Dus als ik niet bij alle IVN-activiteiten ben of niet altijd reageer op mail / telefoon of app, dan weten jullie waardoor het komt.

Maar wat fijn dat er dan leden zijn die inspringen; mijn taken overnemen, helpen bij een activiteit, bijwonen van een vergadering etc. Dank daarvoor.

In mei zijn Oscar (mijn vriend) en ik anderhalf week naar Schotland geweest om energie op te doen. Wat hebben we genoten van de vele *Jan-van-Genten* (foto), *zeealken* en andere zeevogels. We hebben voor het eerst orca's gezien. Verder zagen we veel orchideeën, *sleutelbloemen* en *gaspeldoorns* bloeien, en een klein bos stond vol met blauwe *boshyacinten*, zo prachtig.

Maar ook in onze eigen omgeving biedt de natuur troost.

In de tuin zien we soms jonge roodborstjes en merels huppen, hebben de pimpel- en koolmezen gebroed in onze nestkastjes, en de egels hebben het voerbakje weer gevonden. De kikkers in de vijver kwaken de hele dag door, en de waterjuffers zijn druk aan het paren.

Ook foto's en appjes die ik zie of krijg van anderen maken me blij; mooie rupsen, de vele distelvlinders dit jaar, hazen, reeën, maar ook mooie bloemrijke bermen geven een glimlach op je gezicht en maakt het verdriet een beetje minder erg.

Ik wens iedereen sterkte in moeilijke dagen, en hopelijk heeft de natuur voor jou ook een helende werking.

Hilde

Landbouw en weidevogelbeheer kunnen samengaan

Verslag vd Weidevogels lezing van Anne Jan Staal 13 januari jl. in Uithuizen door de redactie

Nadat Anne Jan zich kort voorstelt, vertelt hij aan de hand van foto's en filmpjes het verhaal over het beheer bij Weidevogelboerderij Rodewolt in Tinallinge van de familie Veenland. Melkveehouder Mathijs en zijn vrouw Nienke runnen deze boerderij met ca. 120 stuks melkvee en evenveel jongvee op 100 hectare.

Boeren kunnen subsidie krijgen als ze meedoen met Agrarisch landbouwbeheer (waarbij de boer een contract afsluit met de provincie), waaraan wel voorwaarden zijn verbonden:

- veel kruidenland;
- geen gebruik van kunstmest cq. drijfmest
- aanwezigheid plasdras;
- rustperiodes (o.a. uitgesteld maaien tot 15 juni).

Met name de plasdras is van belang voor de vogels. De vogels kunnen makkelijk het water inlopen (ondiep), en het water trekt insecten aan. De insecten zijn voedsel voor de jonge vogels. Vooral de slikrandjes zijn voedselrijk met insecten en wormen.

Weidevoegelexpress

Agrarisch landbouwbeheer is dus maakbaar, maar het moet tegelijkertijd wel rendabel voor de boer blijven. In Tinallinge lukt dat, mede door het aanbieden van tochtjes met de weidevoegelexpress. Dit is een kar met zitplaatsen die getrokken wordt door een trekker, waarmee het land op wordt gereden. Vanaf de trekker vertelt Anne Jan dan het verhaal over weidevogelbeheer terwijl vanaf de kar de jonge grutto's, kluten en kieviten bekeken kunnen worden. Zolang iedereen op de kar blijft, laten de weidevogels dat toe. De weidevoegelexpress rijdt jaarlijks in de maanden mei en juni. Dit tochtje is zeker de moeite waard om een keer mee te gaan.

2026 was tot nu toe het topjaar met 259 getelde nesten, van 20 verschillende soorten (weide)vogels, op het land van de boerderij.

Op het land is ook een wand voor oeverzwaluwen gebouwd en is een groot succes.

D.m.v. drones kunnen nesten worden opgespoord (die pikt de warmte van een vogel op). Dit moet vroeg in de ochtend gebeuren voordat de lucht te warm wordt en de vogel niet meer onderscheiden wordt.

Problemen bij Weidevogelboerderij Rodewolt

1. predatie door o.a. de vos, havik, zwarte kraai en steenmarter.
2. hoge walbeschoeiing in tochtsloten waardoor kuikens niet uit de sloot kunnen
3. tegengestelde belangen bv Staatsbosbeheer wil een bosje in de buurt behouden terwijl Weidevogelbeheer het bosje graag wil weghalen omdat dat een ideale plek is voor predatoren als de vos en de havik

Kievitonderzoek

Ook vertelt Anne Jan over zijn eigen onderzoek dat hij doet naar kieviten. Hij zoekt de nesten, volgt de nesten, vangt de jongen op het nest en ringt de jongen.

Een aantal (leuke) feitjes

- grutto's zijn zowel partner- als ook broedplek-trouw, de vogels kunnen wel 30 jaar oud worden;
- alleen de scholekster zorgt voor het voedsel van zijn jongen, de overige weidevogels moeten zodra ze uit het ei komen zelf voor hun voedsel zorgen;
- dit jaar stond bij Rodewolt een camera van *Beleef de Lente* waarop eerst een kievit met eieren en kleintjes werd gevolgd en later een grutto en een scholekster.
- vogels die op elkaar lijken broeden vaak allebei en wordt het broeden niet alleen aan het vrouwtje overgelaten.
- het eerste kievitnestje op Rodewolt werd dit jaar 15 maart gevonden (landelijk 5 maart in Noord-Brabant, 8 maart in de provincie Groningen).
- Heb je een vogelring gevonden? Ga naar www.griel.nl om deze te melden.

grutto

kievit

Meer info:

* Internet <https://www.weidevogelboerderij.nl/> o.a. over de weidevogelexpress

* FB: <https://www.facebook.com/WeidevogelboerderijRodewolt> (hiervan komen de foto's)

Oogsten van zaailingen bij Groninger Borgen

Verlag van 2 oogstdagen van Meer Bomen Nu door Hilde v Heuveln, foto's Trijntje van der Kooi

Rensumaborg

Zes leden van de afdeling hebben zaterdag 17 januari zaailingen geoogst in één van de bosjes naast de 'seringenbult' bij de Rensumaborg. Boompjes van ca. 50 tot max. 150 cm hoog werden uitgespit. Naast zaailingen werden ook verschillende paddenstoelen gevonden.

gele trilzwam

echte judasoor

klontjestrilzwam

Er zijn een kleine 370 boompjes uitgeschept van 16 verschillende soorten (es, esdoorn, kornoelje, hulst, taxus, sleedoorn, meidoorn, veldesdoorn, framboos, kardinaalsmuts, sering, liguster, hazelaar, bosroos en kastanje). Een mooi resultaat!

Menkemaborg

Een kleine maand later was er een oogstdag bij de Menkemaborg. Een koude dag, maar wel een zonnetje. Dit keer een grotere groep vrijwilligers, waaronder 4 kinderen en 2 IVN-leden. Hier werden in de singels minder soorten gevonden, maar wel meer boompjes geoogst; 517 zaailingen van 11 verschillende soorten waaronder linde, esdoorn, beuk, es, ruwe iep, meidoorn, kastanje en els. Medewerkers van de Menkemaborg verzorgden de koffie met wat lekkers in de pauze en na afloop werd er deze valentijnsdag geproost met bubbels op de *liefde voor de natuur*.

Ook deze dag werd de gele trilzwam gespot, een aantal bijna vergane gekraagde aardsterren en een vrouwtje ijsvogel bij de gracht. Voor alle vrijwilligers was er een 'bee my valentine'-kaart met een wilde bloemenzaadbom.

Meehelpen aan een groenere leefomgeving

Verslag informatiemarkt in Appingedam 27 januari jl door Hilde van Heuveln, foto Jan Langelaar

Op verzoek van de afdeling 'Appingedam' van *Groei & Bloei* heeft IVN eind januari meegedaan met hun informatiemarkt rondom het thema 'Steenbreek'.

Stichting Steenbreek

De gemeente Eemsdelta startte de avond met een presentatie over 'Steenbreek'. Stichting Steenbreek is een landelijke organisatie die zich, samen met gemeenten, waterschappen en provincies, inzet om onze leefomgeving te vergroenen.

Tegel eruit, plant erin! is de missie. Zodat regenwater beter weg kan, het minder heet wordt en planten en dieren meer leefruimte krijgen.

De gemeente Eemsdelta, lid van Steenbreek evenals de gemeente Het Hogeland, is vorig jaar van start gegaan met acties als de tegeltaxi, geveltuintjes en heeft meegedaan met het NK tegelwippen. De gemeente heeft in 2025 bijna een voetbalveld groot aan tegels verwijderd. In 2026 willen ze daar overheen.

Stands groene organisaties

Na de presentatie konden bezoekers terecht bij diverse stands van o.a. Het Groene Genootschap, Groei & Bloei en bij IVN. Jan Langelaar verkocht namens Leescafé Doemkes 2e hands tuinboeken.

Bij de IVN-stand was informatie te krijgen over hoe je meer vlinders, bijen, vogels, egels etc. naar je tuin kunt 'lokken'. Belangstellenden kregen gratis zakjes bloemenzaad (geogst uit eigen tuin).

Waarschijnlijk waren er door de slechte weersvoorspelling helaas weinig bezoekers. Er was code geel afgegeven vanwege voorspelde sneeuw en gladheid, maar uiteindelijk was er niets aan de hand.

Gemeente Het Hogeland zet LED-verlichting in

De gemeente is gestart met het vervangen van openbare verlichting door slimme LED-verlichting. Hiermee neemt het energieverbruik af met 312 MW/jaar. Dat is evenveel als het energieverbruik van 130 huishoudens. De CO2 uitstoot wordt met 202 ton teruggedrongen, hetgeen vergelijkbaar is met het planten van 8000 bomen. Ook de lichtoverlast voor flora en fauna wordt hiermee verminderd. In 2027 moeten alle 6000 lichtarmaturen door LEC-lampen zijn vervangen.

Natuurbeheer in Uithuizermeeden

Verslag van het bomen knotten van 7 én 14 februari jl door de redactie, foto's Johanna Klatter

Zowel 7 als 14 februari zijn er wilgen geknot op het perceel van Sietse Buurma in Uithuizermeeden. In totaal hebben acht vrijwilligers zich ingezet voor het behoud van de prachtige knotwilgen op dit land. Waarvoor respect en dank.

Van een deel van de takken is door 'juf Jeanine' en 'juf Brenda' en hun basisschoolleerlingen in de gezamenlijke moestuin in Uithuizen een week later een 'dome' gemaakt. Jody van Rossum haalde takken op om een takkenril te kunnen maken. Hoveniersbedrijf Homan haalde takken op om te gebruiken voor het aanleggen van groenere schoolpleinen.

Wilg gezond voor paarden en knaagdieren

Wilgentakken zijn ook gebruikt als 'snack' voor paarden en knaagdieren. Deze takken bevatten elementen die in het lichaam wordt omgezet in een stof (salicylzuur) die pijnstillend en koortswerend werkt. Ze vinden het trouwens ook gewoon lekker, en het knagen is goed voor het gebit. Daarnaast zijn wilgentakken ook rijk aan vezels, wat goed is voor de spijsvertering. Arie en Johanna, weer heel erg dank voor jullie prima organisatie van mens en materiaal.

Sneeuwkllokjeswandeling

Verslag en foto's van de rondleiding door de Wytsemakooi 21 februari jl. door de redactie

Uithuizermeeden – IVN-lid Arie Beemsterboer leidde zaterdag 21 februari jl. vijftien bezoekers door de kooi en vertelde over de geschiedenis en de werking van de eendenkooi. Zo'n kooi werd vroeger beheerd door een zgn. kooiker die wilde eenden ving met behulp van zijn tamme eenden en soms een kooikerhondje. De wilde eenden werden verkocht voor consumptie. Tegenwoordig wordt de Wytsemakooi niet meer als vangkooi gebruikt maar als educatiekooi.

Er was ook aandacht voor de bomen (o.a. *abeel* en *vlier*) die er groeien, de *breedbladige wespenorchis* die er zomerdag bloeit en de verschillende paddenstoelen zoals de *judasoor*, de *gele trilzwam* en de *rode kelkzwam*. De laatste is een echte winterpaddenstoel. Van de *reuzenbovisten* waren nog grote bruine spoorverspreidende bollen over die hoegenaamd niets wogen.

Door het koude weer waren de sneeuwkllokjes nog niet volop in bloei. Arie heel erg dank voor je verhaal en Johanna dank voor de organisatie.

Algemene Leden Vergadering

Bericht van de secretaris over de ALV van 10 maart jl in Uithuizen (St Vincentiusgebouw)

Het jaarverslag 2025 werd net zoals vorig in beeld getoond i.p.v. voor te lezen. De penningmeester besprak het financiële jaar 2025 evenals de begroting 2026. Hier kwamen geen bijzonderheden naar voren. Ook werden de plannen voor dit jaar besproken. De avond werd afgesloten met natuurfilmpjes die ik in 2025 heb gemaakt in Noord-Groningen. Aan alle aanwezigen; heel erg dank voor jullie aanwezigheid en inbreng! Het (concept) verslag van de ALV staat op de website.

Twee belangrijke punten die deze avond ter sprake kwamen, zijn:

1 Contributieverhoging per 1 januari 2027

'Reguliere' leden

In de Landelijke Raad van 12 april 2025 is de nieuwe adviescontributie vastgesteld die op 1 januari 2027 in werking zal treden.

De adviescontributie gaat van € 25,- naar **€ 28,50 per lid per jaar**. De afdracht voor afdelingen wordt dan € 14,25 per lid per jaar (50% van de adviescontributie).

Huisgenoot- en Jeugdleden

De adviescontributie voor Jeugd en Huisgenootleden wordt per 1 januari 2027 **€ 14,25 per lid per jaar** (50% van de contributie van reguliere leden).

De afdracht voor huisgenootleden blijft vooralsnog onveranderd (€ 2,-).

Voor jeugd- en ereleden geldt geen afdracht.

2 Johanna Klatter benoemt tot erelid

Johanna heeft tijdens de ALV afscheid genomen als algemeen bestuurslid.

Ze ontving het boek 'Paddenstoel & Co'.

Voor haar tijd en inzet voor de afdeling heeft het bestuur Johanna voorgedragen als erelid.

Er was geen bezwaar vanuit de leden.

Gefeliciteerd Johanna!

Auko hield een korte speech, waarna Johanna een oorkonde en een speldje ontving. Eén van de leden had een schilderij voor haar gemaakt. Gelukkig blijft Johanna zich inzetten voor de afdeling, o.a. bij het wilgenknoten en de slootjesdag.

Plant in beeld: Lamsoor

Door de redactie n.a.v. een idee van de Werkgroep Wilde planten Bron: floravannederland.nl

Kenmerken

Familie: Anjerachtigen

Wetensch. naam: *Limonium vulgare*

Plantvorm: kruid

Bloeitijd: juli - oktober

Hoogte: 15 – 40 centimeter

Bloemkleur: violet

Stengel: rechtopstaand

Bladstand: rozet

Bladvorm: spatelachtig

Lamsoor vind je op de kwelder, zoals langs de Groninger kust en aan de wadkant van de Waddeneilanden. In de late zomer en vroege herfst zijn de paarsachtige bloemen in sommige jaren volop aanwezig; je ziet dan een paarse gloed over de kwelder.

Lamsoor is een kruidensoort die een penwortel heeft die wel kan uitgroeien tot een meerkoppige wortelstok. Het is een meerjarige plant die, als hij zich eenmaal gevestigd heeft, via uitlopers zijn vestigingsplaats vergroot.

Kieming alleen bij een niet te hoog zoutgehalte

De kieming van zaad vindt plaats in het voorjaar; dat lukt alleen als het zoutgehalte in het water en het oppervlak van de bodem laag is. Dus niet na een overstroming door zeewater, maar bijvoorbeeld na een langdurige regenperiode.

Naamsverwarring door de Zeeuwen

In Zeeland wordt onder de naam 'Lamsoor' eetbare groente van kwelderplanten aangeboden. Maar het gaat dan niet om bovenstaande plant maar om de jonge bladeren van de *Zulte*, meestal *Zee-aster* genoemd. De bladeren van *Zulte* lijken veel op die van *Lamsoor*, maar missen het puntje aan de top van het blad; ze zijn daar meer afgerond. De bloemen van beide planten zijn trouwens heel verschillend.

Let op: IVN-Kwelderwandeling

Op zaterdagochtend 8 augustus a.s. maken we een kwelderwandeling bij Noordpolderzijl. We gaan op zoek naar lamsoor en andere kwelderplanten. Zie achterkant Pommel en de website voor meer info.

Een gezellige kliederboel op Ewsum

Verslag + foto's van de kinderworkshop 'Bloempotje verven' 11 maart door Hilde van Heuveln

Op een woensdagmiddag in maart hebben elf kinderen (van 3 tot 9 jaar) een bloempotje geverfd in de grote kas op Ewsum.

De kinderen kregen elk een terracotta bloempotje om te beschilderen. De kids, allemaal van dezelfde school in Middelstum, werden bijgestaan door een viertal ouders en door IVN-leden Gerda de Jong, Trijntje van der Kooi en ik.

Iedereen schilderde weer iets anders; van bloemetjes, een sterrenhemel, paaseitjes tot abstract; ze waren allemaal prachtig.

Er was voor de kinderen tijdens de workshop iets lekkers te drinken en te eten.

Nadat de verf was opgedroogd, konden de kinderen aarde en bloemenzaadjes in het bloempotje doen. Uiteraard mocht het bloempotje mee naar huis. Hopelijk komen daar dit jaar nog bloemetjes tevoorschijn.

De bloempotjes zijn aangeboden door Bloemenhuis Krijgsheld, waarvoor dank. Als tegenprestatie staat hun advertentie dit jaar in De Pommel.

Ingezonden foto's – deel 1

Begin februari, terwijl er nog sneeuw lag, hadden twee tortelduiven in de tuin van Gert van der Brink, hun nest al klaar.

Turkse tortels kunnen tot wel vijf legsels per jaar grootbrengen. Dit maakt de Turkse tortel een bijzonder succesvolle soort, in tegenstelling tot de verwante zomertortel.

Rita van Driel kwam een *wezel* tegen bij een voetgangershekje bij de dijk bij Ruidhorn.

De wezel is de kleinste marterachtige van Europa. Ze hebben korte poten en een bruine, korte staart. Ze lijken op hermelijnen, maar daar is de overgang tussen de bruine rug en witte onderkant altijd heel recht, terwijl die bij een wezel vaak rafelig is.

Trijntje van der Kooi stuurde vanaf Schiermonikoog het bericht dat ze veel nachtvinders in het toiletgebouw op de camping zag. Het tv-programma *Vroege Vogels* besteedde daar onlangs een item aan.

Verder vond ze deze prachtige geel-zwarte rups van een hageheldvlinder (nachtvlinder).

Creabea met aquarelverf

Verslag van 'Schilder het voorjaar' op Ewsum 21 maart jl door Hilde

Zaterdag 21 maart schilderden 13 mensen onder begeleiding van kunstenaar Irma Krabbendam (Rottum) het voorjaar met aquarelverf. Helaas was het voorjaar deze dag ver weg; het was grijs en koud zodat bijna iedereen zijn/haar jas aanhield in de grote kas op Ewsum tijdens de workshop.

Na een kopje koffie/thee met een welkomstwoordje van de secretaris nam Irma het stokje over. Ze vertelde over het verschil tussen de nat-in-nat en de nat-op-droog techniek, en liet ze een aantal voorbeelden zien van wat men zou kunnen maken. Voor wie narcissen wou tekenen had Irma helemaal een stap-voor-stap methode op papier gezet.

Voor alle deelnemers was er oefenpapier, aquarelverf, penselen en potjes water. Op tafel stonden narcissen, en andere voorjaarsbloeiers ter inspiratie. Een aantal deelnemers had zelf voorbeelden meegenomen of op de mobiel staan.

Wie uitgeoefend was kon kiezen uit 3 verschillende formaten aquarelpapier, om één of twee tekeningen te maken.

Irma dank voor de leuke workshop! Hieronder een collage van de fraaie resultaten.

Abelstok

Verslag van de wandeling door het Abelstok bos 22 april jl. door Oscar de Jong

Onder begeleiding van Ingrid Leegte en Jan Langelaar (zie foto) werd er 22 april jl. een wandeling gemaakt door het Abelstok bos even ten noorden van Mensingeweer.

Ingrid heeft een jaar lang elke week het bos bezocht en haar bevindingen in een prachtig boek verwerkt; '**Het bos dat een muze werd**'. En heeft als bijtitel 'de kunst van (natuur)connectie'. Jan is één van de vrijwilligers die onderhoudswerk verrichten om het bos in stand te houden.

We hebben geluk want het zonnetje schijnt deze avond en de appelbomen staan prachtig in bloei.

Tot de twintigste eeuw was Abelstok geen bos. Het was onderdeel van het typische open landschap gevormd door de Waddenzee. Op een topografische kaart laat Ingrid zien hoe Abelstok lag t.o.v. van de toenmalige maren. Eén van die maren is de Kromme Raken, die door het bos bij Abelstok loopt. Oorspronkelijk was dit de benedenloop van de Hunze die in de Waddenzee uitmondde.

Het bos is ooit in 1923 begonnen als fruitbomenkwekerij met windsingels om de jonge aanplant te beschermen tegen koude winden. Er heeft op deze plek een boerderij met schuren gestaan, maar daar zijn slechts nog wat stenen van te vinden. Alleen de bij de boerderij geplaatste bomen geven aan waar deze ooit stond want de bomen hebben een langer leven

dan de bouwsels van de mens. In de jaren 60 werd iemand uit Den Haag eigenaar en die probeerde het bedrijf biologisch voort te zetten met behulp van hippies. Dit ging niet goed en het bedrijf ging failliet en het bos verwilderde.

Het bos nu eigendom van StaatsBosBeheer en na jaren van niks doen is men begonnen met de oude appelbomen en perenbomen vrij te maken van allerlei

wildgroei van essen, esdoorns en woekerende bramen. Twee jaar geleden zijn er nieuwe fruitbomen aangeplant allemaal oude Groningse rassen.

Het was een mooie wandeling met uitleg van Ingrid en Jan over het ontstaan van het bos en hoe het er vroeger moet hebben uitgezien. De zeer oude fruitbomen zien er nog prachtig uit en soms zelfs een beetje sprookjesachtig. Ik denk dat het een prima plek is om een fantasy-film op te nemen. Je komt in het bos allerlei vreemde zaken tegen zoals enkele gigantische Italiaanse populieren, eikvarens die in de bomen groeien, of een beukenbos waar op een veel te klein oppervlak veel te veel beuken zijn geplant omdat iemand beuken over had.

Al met al een zeer gevarieerd bos dat is ontstaan door een failliete fruitkwekerij dat is uitgegroeid tot een verrassend stukje natuur. Absolute showstoppers zijn de schitterende fruitbomen met dikke stammen en dikke takken die over de grond lijken te kruipen.

‘Over één of twee weken nog een keer in het bos gaan wandelen’, zegt Ingrid, ‘dan staat het hier vol met bloeiende fluitenkruid’.

Ingrid en Jan worden met een kleine attentie heel erg bedankt door het gezelschap voor de mooie en interessante wandeling.

Multisoortenmengsels presteren beter dan een tweesoorten gras-klover gemeenschap

Samenvatting door Clemens Mug van een wetenschappelijk artikel over grasland

In mijn biologen krantje (NIBI-vakblad voor biologen, december 2025) las ik onlangs, een mooi artikel over grasland beheer. Ik had zelf een beetje stereotype beeld van hoe je grasland kunt beheren. Of monocultuur en productief, economische rendabel voor de landbouw/veeteelt. Of hoge natuurwaarde en kan alleen functioneren als er subsidieregeling omheen hangt. Dat is toch wat te simpel gedacht en klopt ook niet.

Het artikel is een samenvatting van een wetenschappelijk onderzoek uit het tijdschrift Science. En vergelijk wereldwijd groot onderzoek tussen de monocultuur en een meer zaden grasland. Een monocultuur bleek niet uit 1 maar uit 2 soorten te bestaan. Veelal is dat dan 70% *Engels raaigras* en 30% *Rode klover* en daar hoort een flinke stikstof bemesting bij. Dat laatste is niet goed voor ons milieu.

De tegenhanger voor grasland beheer was een mix van zes zaden. *Engels raaigras*, *Gewoon timoteegras*, *Rode klover*, *Witte klover*, *Smalle weegbree* en *Wilde cichorei*. Dus 2 grassen, 2 klavers en 2 kruiden. De stikstof bemesting was ongeveer de helft lager dan bij de monocultuur. Dit geeft een meer biodivers grasland. En een veel lagere voetafdruk qua stikstof belasting.

Wat was nu het mooie van het groots opgezette onderzoek? Er was een opbrengst-voordeel (> 10%) voor de 6 zaden mix. Met bijkomend voordeel dat de stikstof belasting van de grond en slootwater een stuk lager is. Een rijk mengsels heeft meer kans op goede aanpassing bij toekomstige klimaatverandering, zoals meer droogte.

Kortom veel voordelen voor mooi & gezond landschap én rendabel voor de boer.

Bron: Science research article, applied ecology

Multispecies grasslands produce more yield from lower nitrogen inputs across a climatic gradient
(<https://www.science.org/doi/10.1126/science.ady0764>)

Een ochtend van verwondering en bewondering

Verslag en foto's van de rondleiding rond de Rensumaborg van 8 mei jl door Rita van Driel

Een enthousiaste groep deelnemers vanuit de directe omgeving en van verder weg (o.a. Zwolle en Drachten) heeft genoten van de inspirerende rondleiding op en rond het terrein van de Rensumaborg. De stralende zon en blauwe lucht zorgden voor de perfecte omstandigheden.

De ochtend begon met koffie en Groninger Koek, waarvoor men eerst over de brug en veilig langs vader zwaan moest komen. Die hield het gezelschap nauwlettend in de gaten, zodat niemand in de buurt kwam van het nest tussen de rododendrons.

Na het welkom door de heer en mevrouw Meijer begon de rondleiding die een mooie mix was van historische feiten over de borg en de omgeving en de wijze waarop het terrein van de borg beheerd wordt. De historie van de borg gaat ver terug, maar rond 1700 kreeg de borg het huidige uiterlijk. In de loop der tijd heeft de borg verschillende functies gehad; woonhuis, tuinbouwschool, restaurant en was het idee om het als gemeentehuis in gebruik te nemen. In 1996 is de borg gekocht door de Rensuma Boon Stichting en is het landgoed in oude staat hersteld en weer in gebruik als woonhuis.

Tuin

Als eerste hebben we de prachtige tuin bekeken, waar naast de meer gebruikelijke bomen en struiken, ook heel bijzondere exemplaren staan, zoals de boompioen en ene bloeiende zakdoekjes of vaantjes boom. Ook werden we gewezen op de kenmerkende zichtlijnen richting de heuvel met het prieel en de andere kant op 'dwars door het huis' over de brug richting de Rensumalaan.

Boomgaard

Direct na de brug over de gracht konden we het Haarlems Klokkenspel bewonderen dat volop in bloei stond. Het Haarlems Klokkenspel wordt gezien als de moeder van de stinzenplanten. Het is een zeldzaam plantje dat niet veel meer in het wild voorkomt en zeker niet zo uitgebreid als rond de Rensumaborg. Op de foto laat mevr. Meijer het plantje met de knolletjes zien.

De wandeling leidde vervolgens naar de boomgaard, waar appel- en perenbomen staan met bijzondere namen als Zoete Kroon en Diamantpeer. Het zijn oude rassen waarmee deze boomgaard een bijdrage levert aan de instandhouding daarvan. De boomgaard wordt omringd door een beukenhaag. Het deel van de haag dat grenst aan het hertenkamp zijn nog de beuken uit een ver verleden, waarvan de stammen een veel grotere omvang hebben dan de rest.

De wandeling werd vervolgd richting het prieel met daarvoor de vijver. Ook hier was weer veel te leren. Van 1700 tot 1850 stond op deze plek een theehuisje op de heuvel, waarvandaan je toen direct naar de Waddenzee kon kijken. Van 1850 tot 2000 was de heuvel weg. Ruim 30 jaar geleden is de heuvel weer in ere hersteld. De vijver werd uitgegraven op de plek die werd bepaald aan de hand van oude kaarten. De omvang en diepte werden duidelijk door het riet dat bij het afgraven van de grond in de bodem werd teruggevonden en weer is gaan groeien. Het water komt van natuurlijke wellen, net als het water in de gracht. De grond van de vijver werd gebruikt om de heuvel weer op te bouwen. De heuvel is nu begroeid met wilde seringen die in deze tijd van het jaar prachtig bloeien. Via de slakkengang kwamen we boven bij het prieel met een wijds uitzicht over de polders richting de Waddendijk die nu, door de landaanwinning door de eeuwen heen, zo'n 5 km verderop ligt.

De rondleiding ging verder op het nieuwe deel van het terrein dat door de ruilverkaveling is verkregen en daarna is ontwikkeld. Daar ligt o.a. de kikkerpoel met mooie glooiende kanten waar het voor de kikkers goed toeven is. Elk voorjaar zijn er enorme klompen bruine kikkerdril te vinden. Ook in dit deel van het terrein is een rijke biodiversiteit ontstaan waar van alles te ontdekken is. Zo zagen we bij voorbeeld een flinke *zadelzwam* (1^e foto volgende blz) en verschillende *keverorchissen* en hoorden we allerlei vogels. Het deel van het terrein tussen de

oprijlaan en de kikkerpoel was ooit voorzien als parkeerplaats, mocht de borg als gemeentehuis gaan fungeren. Toen dat echter niet meer aan de orde was, werden hier *iepen* geplant. Deze iepen zijn voor het grootste deel verdwenen door de iepenziekte. Uit liefhebberij van de familie Meijer staat hier nu een klein arboretum met bijzondere varianten van gangbare bomen met verschillende kleuren, waaronder een *Hongaarse eik* en bijzondere elzen. Het zijn allemaal hoogstambomen zodat het landschap goed zichtbaar blijft. Sommige bomen die er staan, hebben een speciale herinnering.

Dank

En zo kwamen we aan het eind van deze bijzondere rondleiding. Het is geweldig dat de familie Meijer de visie heeft om deze 'gronden van vermaak' toegankelijk te maken en te houden voor het publiek en de geschiedenis daarvan te willen delen. Eén van de deelnemers vatte de ochtend treffend samen: *'U, mevrouw Meijer bent de perfecte gastvrouw want u behandelt de Rensumaborg met liefde en u spreekt erover met liefde. Dank u wel dat we hierbij mochten zijn'*.

- advertentie van onze drukker -

Aandacht krijg je door het te geven

<p>PRINTWERK XXL SIGNING TEXTIELDRUK VORMGEVING</p>	<p>Het Aanleg 16 0595 - 444 916 info@deprint.nl www.deprint.nl</p>
--	---

‘Ik kan me geen leven zonder bijen voorstellen’

Verslag van de excursie Biodynamisch imkeren 22 mei jl. in Rasquert door de redactie

We komen het perceel nog maar net op of we worden gewezen op een bijenvolk (foto rechts) hoog in de boom. Deze is gaan zwermen en Hester en Meino hopen het volk in een kast te krijgen. Er staat al een trap tegen de boom. Het is niet de enige zwerm op het overgebleven stuk wierde in Rasquert; achter in de tuin hangt nog een zwerm in een boompje, die tijdens de excursie verder zwermt.

Hester en Meino zijn beide imkers (beiden al ruim 10 jaar) en wonen op het ‘eilandje’ op de ijsbaan van Rasquert. In de tuin staan diverse bijenkasten en -korven. De imkers doen aan Biodynamisch imkeren. Meino is ooit begonnen als ‘regulier’ imker maar vond dat het ingrijpen van de mens een te veel negatieve invloed had op de bijen (gestresste bijen) en is zich daarna verdiepen in biodynamisch imkeren. Beide imkers zijn hiervoor opgeleid en docent bd-imkeren.

Op het terrein kunnen ca. 10 volken leven. Daarnaast hebben ze ook kasten staan bij DoeZoo (Leens) en op de ijsbaan en Hertenkamp in Winsum.

Er heeft zich voor deze dag een gemelëerde groep aangemeld voor de IVN-excursie ‘Biodynamisch imkeren’; van ervaren ‘reguliere’ imkers tot leken. Het lukt Meino en Hester om het deze middag voor iedereen interessant te houden.

Meino en Hester zijn net begonnen te vertellen of vrij laag vliegt een zeearend over de tuin. Het is heel ‘geheim’ maar er schijnt niet ver hier vandaan een nest te zitten.

Bijen onmisbaar voor voedselvoorziening

Bijen zijn onmisbaar; ongeveer 75% van de voedselgewassen is afhankelijk van bijen als bestuivers. Zonder bijen geen appels, peren, aardbeien, koffie, tomaten, bonen, zonnebloemen (olie), komkommers etc.

Bijenjaar

Aan de hand van een grote tekening wordt uitgelegd hoe een bijenjaar eruitziet; met de kortlevende zomerbijen (2 tot 6 weken) en de veel langer levende winterbijen (soms wel 6 maanden), over het zwermen in het voorjaar en de kritieke punten in het jaar. De warme winters van tegenwoordig zorgen ervoor dat bijen in de winter tegenwoordig te actief blijven, en zwermen de bijen vroeger uit dan zo'n 20 jaar geleden.

Uitgangspunten Biodynamisch imkeren

- Er wordt geïmkerd naar de aard van de bij, zodat het natuurlijk gedrag van de bij wordt gestimuleerd. Zo wordt er bv niet gewerkt met een 'kunstraat', maar bouwen de bijen zelf hun raat.
 - Geen koninginneteelt
 - Bijen mogen zwermen
 - Kasten en korven en alle onderdelen zijn van natuurlijk materiaal
 - Geen transport van bijen
 - Honing is wintervoedsel; een eventueel tekort wordt met een geconcentreerde suikeroplossing met kamillethee (of een andere kruidenthee) en wat zout bijgevoerd aan het eind van de zomer
- Honing is een mooie bijkomstigheid, maar geen doel op zich!*

Varroa-virus

In Rasquert hebben de bijen door het biodynamisch imkeren weerstand tegen de varroamijt gekregen. De bijen krijgen dan ook geen behandeling hiertegen meer.

Een vak apart

We leren dat een heel bijenvolk te beschouwen is als één organisme. We leren over 'broed', 'dracht', 'voor en nazwermen' en 'bruidsvluchten' en meer.

Passie en liefde

Het allermooiste deze excursie is misschien wel de passie en de liefde die beide imkers voor hun bijen hebben. Hester (foto rechts): 'ik kan me geen leven zonder bijen voorstellen'. Ik vind het dan ook niet vreemd als ik Hester soms met de bijen hoor praten.

In sommige jaren als er een overschot aan honing is, verkoopt Meino (foto rechts) dat via Kleikracht in Winsum (Honing van het Hogeland). Hester maakt van bijenwas kaarsen. Alle deelnemers krijg aan het eind van de excursie een handgemaakt theelichtje van 100% bijenwas. ♥

Heel veel dank aan Hester en Meino voor het openstellen van hun tuin, voor hun gastvrijheid en dat ze ons mee hebben genomen in de wondere wereld van het biodynamisch imkeren van de honingbij!

Meer info en lees- en kijktips

- * <https://bdimkers.nl>
- * <https://vimeo.com/569503045>
- * <https://mellifera.de>
- * <https://naturalbeekeepingtrust.org>
- * <https://natuurlijkimkeren.org>
- * Boek *Dichter bij de bij*, Alma Huiskens
- * Documentaire *My garden of a thousand bees*

Bijenzwerm in je tuin?

Mocht je een zwerm bijen in je tuin hebben, bel dan niet de bestrijdingsdienst (zij doden de bijen), maar neem contact op met een (lokale) imker, zij zijn vaak heel erg blij met een nieuw volk.

Regiodag IVN Groningen

Verslag van de IVN Regiodag 30 mei in het Oldambt door Kees Ensing

Op 30 mei was het zover, IVN-afdeling Westerwolde-Oldambt organiseerde voor de IVN-vrijwilligers uit de provincie Groningen een dag voor ontmoeting en de mogelijkheid om kennis te maken met een paar bijzondere aspecten van de natuur in hun werkgebied. Als uitvalsbasis was gekozen Moeke Breughel in Winschoten. Een restaurant in een oude boerenschuur, in eigen stijl gedecoreerd. Deelnemers werden bij aankomst voorzien van koffie met koek en toegesproken door de voorzitter van de afdeling en daarna verdeeld over een drietal groepen.

De Kiekkaaste

Een eerste groep vertrok naar de Kiekkaaste in Nieuwe Statenzijl. Onder leiding van Aart Jan Langbroek gingen de vrijwilligers, uitgerust met laarzen en kijkers op pad om de vogels van het seizoen te zien. Door het hoge water waren er relatief weinig vogels maar dit waren de ideale omstandigheden om *rietgorzen* te zien omdat die door deze omstandigheden in de top van de rietstengels zaten.

Lezing kwelderlandschap en de Dollard

Een tweede groep bleef bij Moeke Breughel en werd getraakteerd op een lezing door Hendrik van der Ham over het kwelderlandschap onder invloed van de Dollard. Hij vertelde de verschillen tussen Oldambt en Westerwolde, twee gebieden die elk een heel eigen verhaal hebben, al zijn ze beiden gevormd door het oprukkende water en de menselijke activiteit om land op de zee te veroveren en vaak nog een keer te heroveren. Het bosrijke Westerwolde, met zijn beekdalen, houtwallen en een kleinschalig, bijna besloten landschap vormt een contrast met de eindeloze horizon van het Oldambt, een landschap dat ruimte en rust ademt.

Kolkenproject werkgroep Oldambt

De laatste groep ging eerst de Kompenkolk, één van de weinige door overstroming van de Dollard gevormde kolken die nog intact is. Gerrit Smit probeert met een paar IVN-vrijwilligers de kolk in goede conditie te houden zodat deze toegankelijk blijft voor passanten. Daarna verplaatste het gezelschap zich naar een eeuwenoude tussendijk die is opgeworpen toen de Dollard op zijn breedst was. Daar nam Alidus Hofsteenge de excursie over. Hij vertelde dat in een paar etappes ca. 80% van de Dollard weer op de zee is gewonnen. Wat de meeste mensen zich niet realiseren is dat dit gebied feitelijk een kweldergebied is maar dat zicht op zee ontbreekt. De Westerwoldse Aa die door dit gebied stroomt, is na WO II rechtgetrokken om afvoer van water te bespoedigen en u raadt het al, stukje bij beetje wordt het originele parcours hersteld. Het gebied rond deze rivier tussen de oude dijken is natuurgebied en het gebied daarbuiten is landbouwgrond wat op efficiënte wijze is herverkaveld.

Doordat de vogeltrek voorbij is en alle bomen vol in het blad zaten, werden vogels vooral gehoord, naast de *koekoek* en de *spotvogel* werd de *geelgors* (foto) gehoord.

Daarna werden de deelnemers van een prima lunch voorzien, gidsen en organiserende afdeling Westerwolde bedankt en ging eenieder huiswaarts met het idee dat dit gebied een bezoek verdient.

Bloemrijke dijken trekken bijen aan: ‘Dijken zijn insectensnelwegen’

Samenvatting van een bericht aangedragen door Clemens Mug, v.e. onderzoek door de RU

Dijken zijn onmisbaar voor bijen, zeker als er veel verschillende plant- en bloemsoorten op staan. Radboud-onderzoekers verzamelden samen met collega's van kenniscentra in drie jaar tijd uitgebreide data over de aanwezigheid van bijen op 160 dijken in Nederland. Ze kwamen 154 verschillende bijensoorten tegen. Dat is de bijna helft van alle soorten die in Nederland voorkomen. Met een vlindernetje werd meerdere keren per jaar tijdens het vliegseizoen van bijen, steeds op dezelfde plek, langs een looproute van 150 meter lang bijen geteld.

Meer bijen op dijken dan in bloemstroken

‘Bloemrijke dijken trekken veel meer bijen aan dan bijvoorbeeld bloemstroken in agrarisch gebied,’ aldus de onderzoeker. ‘En vooral meer bedreigde soorten. Zo’n tien procent van de bijen die we aantreffen staat op de rode lijst, zoals de *Knautiabij*, de *rode koekoekshommel*, de *weidebij* (foto rechts)

en de *bonte wespbij*. Die soorten zijn zeldzaam en de populaties gaan in Nederland achteruit.’ Dijken lijken aantrekkelijk voor bijen, omdat de helling warm wordt in de zon, een ideale plek om een nestje te maken, en omdat er allerlei verschillende planten kunnen groeien.

Goed voor voedselvoorziening

De onderzoekers ontdekten dat het aantal bijen op een dijk snel toeneemt als er meer verschillende bloemsoorten aanwezig zijn, maar dat dat effect al vrij snel stopt: bij acht bloemsoorten. Daarboven groeien bijenpopulaties niet meer zo snel door. Dat zou kunnen komen door een tekort aan nestplekken

We hebben in Nederland meer dan 17.000 kilometer aan dijken, waarvan het overgrote deel strak gemaaid en bloemarm is, dus blijft een gigantisch oppervlakte over waar veel potentie ligt. Als we op al die dijken meer bloemsoorten laten groeien, kan dat veel meer bijen opleveren. Dat is heel belangrijk voor de biodiversiteit en voor onze voedselvoorziening, want meer dan 75% van alle planten in Nederland wordt bestoven door bijen en is dus afhankelijk van die beestjes. Bovendien zijn soortenrijke dijken steviger dan dijken waarop minder soorten voorkomen.

Toevoeging redactie: En hoe zit het in Groningen?

In Groningen hebben we ook de nodige kilometers aan zee- en slaperdijken. Op de zeedijken lopen vaak schapen die het gras kort houden, maar de slaperdijken bieden kansen. In het mei-nummer 2026 'Thuis in het Landschap' van LandschapsBeheer Groningen stond het volgende te lezen over het project '*Slaperdijken: Groene Verbinders in het Waddengebied*'.

Waar slaperdijken nu vaak kort gemaaid en intensief beheerd worden, ligt de ambitie in een meer natuurlijke inrichting. Door het aanbrengen van struikgewas zoals meidoorn en roos, kruidenrijke bermen en variatie in beheer ontstaat een aantrekkelijk landschap voor insecten, vogels en planten.

De struikgewassen bieden beschutting en broedgelegenheid voor vogels en vormen leefgebied voor insecten. Met kruidenrijk grasland neemt het voedselaanbod voor bestuivers toe. Ook wordt er ingezet op extensieve begrazing en aangepast maaibeheer. Juist die variatie in gebruik zorgt voor verschillen in vegetatie en bodem, wat essentieel is voor de biodiversiteit. Elke dijk is anders, en daarom wordt per locatie gekeken wat nodig is. Samen met boeren worden beheerplannen opgesteld die passen binnen de bedrijfsvoering én bijdragen aan natuurherstel.

Samenwerking

Wat het project bijzonder maakt, is de samenwerking met verschillende partijen. Zo speelt Boerennatuur Midden Groningen een belangrijke rol in het contact met agrariërs, terwijl Grauwe Kiekendief – Kenniscentrum Akkervogels (GKA) zich richt op de ecologische kwaliteit en monitoring van de dijken. LandschapsBeheer Groningen draagt juist weer bij aan aanleg en kennisontwikkeling.

Bij de startbijeenkomst in maart dit jaar was de opkomst groter dan verwacht en de sfeer positief. Boeren, organisaties en andere betrokkenen kwamen samen om plannen te bespreken en kennis te delen. "Steeds meer boeren staan open voor een andere manier van werken, waarin ook ruimte is voor natuur."

Er zaten 7 kikkers al in een boerensloot....

Verslag en foto's van de slootjesdag 6 juni jl door Hilde van Heuveln

Zes kinderen in de leeftijd van 3 t/m 7 stonden te popelen om met hun visnetje te gaan vissen in de kikkerpoel bij de Rensumaborg.

Maar voor het zover was werd er aandacht geschonken aan het IVN insectenhotel en werd er aan de kinderen gevraagd wat ze hoorden ('kikkers!') en of ze ook gele bloemen zagen ('een *boterbloem*' en een *gele lis*). En er werd verteld dat dat ene witte bloemetje ook wel 'pispotje' wordt genoemd

Daarna kon er gevist worden. Bij het vullen van de aquaria werden de eerste waterbeestjes al gevonden; bootsmannetjes (veel) en kikkervisjes. Naast vissen konden kinderen en ouders samen met Johanna bootjes maken van riet.

Waterkwaliteit

Er zijn deze slootjesochtend 13 verschillende soorten gevonden in en op het water:

<i>groene kikker</i>	<i>bootsmannetje</i>	<i>staafwants</i>
<i>bruine kikker (foto)</i>	<i>larve libel</i>	<i>larve waterjuffer</i>
<i>pad (kikkervisje)</i>	<i>bloedzuiger</i>	<i>larve kleine watersalamander</i>
<i>waterspin</i>	<i>watermijt</i>	<i>grote spinnende watertor</i>
<i>schaatsenrijder</i>		

Na afloop zijn de soorten ingevoerd op www.waterdiertjes.nl, en kreeg de kikkerpoel een score van een 8.3, waarmee de kwaliteit van het water de status 'goed' krijgt. Dat is waarschijnlijk mede te danken dat de familie Meijer, die eigenaar is van de kikkerpoel, geen pesticiden gebruikt op hun landgoed.

Schaatsenrijder waterdier van het jaar 2026

Er is deze ochtend maar één schaatsenrijder gezien. Schaatsenrijders hebben zes opvallend lange poten, die bedekt zijn met microscopisch kleine haartjes die waterafstotend zijn. Samen met de oppervlaktespanning van water zorgt dit ervoor dat schaatsenrijders niet door het water zakken, maar er overheen kunnen bewegen. Dit lijkt wat op schaatsen, vandaar de naam. In tegenstelling tot veel van de andere waterinsecten ademen schaatsenrijders lucht.

Schaatsenrijders zijn roofdieren; ze jagen op kleine insecten en andere diertjes die op het water terechtkomen. Met speciale zintuigen op hun poten voelen ze de kleinste trillingen in het wateroppervlak. Zodra een prooi beweegt, schieten ze erop af. Ze grijpen de prooi met hun 2 voorpoten en zuigen ze het diertje leeg.

Samen met IVN-leden Rita, Johanna en Arie was het een heel gezellige ochtend. Van één van de ouders kreeg ik het bericht dat hun kinderen nog een tijd lang boos waren omdat ze geen kikker mee naar huis mochten nemen. Dank aan de familie Meijer dat we weer gebruik mochten maken van de kikkerpoel.

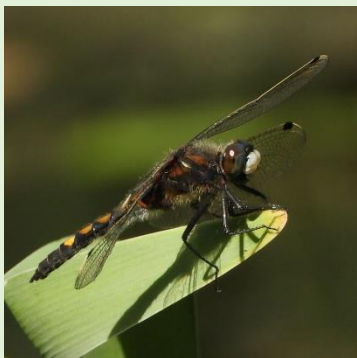
Libellentelling

Op dezelfde dag als slootjesdag was het ook landelijke libellentelling. Na de excursie ben ik nog even blijven kijken welke libellen er bij de kikkerpoel rondvlogen.

Echte libellen: *keizerslibel*, *platbuik*, *viervlek* en *gevlekte witsnuitlibel*

Waterjuffers: *azuurjuffer*, *lantaarntje* en *variabele waterjuffer*

Op de terugweg richting huis nog even langs het bosje ten noordoosten van de wijk Dingewold; daar zag ik voor het eerst van mijn leven een *vuurlibel*. Dat heb ik opgezocht, want die kende ik niet. In mijn eigen tuin zag ik die dag 5 azuurjuffertjes en 1 lantaarntje.

gevlekte witsnuitlibel

viervlek

vuurlibel

Leven in de tuin

Waarnemingen in eigen tuin door Joop van den Akker, foto's van internet

Als je een tuin hebt, kun je ervan genieten.

Je kunt er op mooie dagen, uren in doorbrengen.

Schoffelen, slapplanten poten, kijken of de boontjes al boven komen, grasmaaien.

De heg bijknippen, op de tuinbank de krant doornemen met een lekkere kop koffie.

Je leeft als het ware in de tuin.

Je kunt er dus in leven, maar er is ook veel leven in de tuin.

Daar kwam ik de afgelopen tijd weer eens achter.

Ik zette bonenstokken in de grond, was van plan *Groninger strogele* te poten. Een oud Groninger stokbonen ras. Ik had ze voor gepoot in de kas. De grond rondom die stokken van wilgenhout stampte ik stevig aan (ze moeten bij een stevige wind wel blijven staan!). Daarna op mijn knieën de grond een beetje los maken zodat de bonenplanten erin konden. Zie ik tot mijn verbazing een middelvinger grote rups voor mijn handen wegkruipen. Prachtig beest (beestje kun je het niet noemen!). Gauw een foto gemaakt en Obsidentify laten bepalen wat er in mijn tuin leefde: Het was de rups van de *wilgenhoutvlinder* (foto hieronder). Waar die bonenstokken al niet mee in mijn tuin brengen.

Een poosje later, was ik aan het wieden langs het tegelpad naast ons huis. Kleefkruid verwijderen, teveel aan *wilgenroosje* uittrekken, *paardenbloemen* uit de grond wippen. En wanneer je daar dan mee bezig bent komen er allemaal kleine priegeldiertjes tevoorschijn, die zich haastig proberen te verstoppen op plaatsen waar ik nog niet ben geweest. *Mieren*, *pissebedden*, *duizendpoten* (ik weet zo niet hoe ik ze anders moet noemen).

En toen viel plotseling mijn oog op een helderblauw diertje dat zich snel probeerde te verstoppen. Toen ik beter keek, want ik kon het mij niet voorstellen, bleek het een blauw diertje te zijn met wel heel erg veel gelijkenis met een pissebed. Had ik me daar toch een bijzondere waarneming gedaan, een nieuwe soort ontdekt? In alle consternatie vergeten een foto te maken..

Maar helaas... Internet gaf het niet zo mooie antwoord: Het was geen bijzondere waarneming maar een zieke *pissebed*. Het diertje was besmet met het Iridovirus. Het is voor mensen onschadelijk, maar voor pissebedden is het dodelijk. De kleur ontstaat door kristallen in het lichaam, die het licht reflecteren, las ik. Omdat het virus zeer besmettelijk is en deze diertjes in groepen leven, zal het zich wel snel door de populatie verspreiden, dus ik zal er de komende tijd nog wel meer zien.

Leven in de tuin én leven in de tuin.

Hoe dan ook, er is altijd iets te beleven voor wie om zich heen kijkt.

Doe dat vooral zou ik zeggen en geniet ervan deze zomer.

Stippelmot

Gezien en gefotografeerd door Gert van der Brink

Bij een wandeling in een bos bij Holten viel mij de vele spinsels op. Deze worden gevormd door de rupsen van stippelmotten. De stippelmotten hebben steeds per soort een waardplant, zo bestaat o.a. de *meidoornstippelmot*, *kardinaalsmutsstippelmot* of de *wilgenstippelmot*. Nog niet zo lang geleden, toen ongeruste wandelaars de plantsoenendienst belden met de mededeling dat alle struiken in het park doodgingen, werd hieraan gehoor gegeven door onwetendheid en alle aangetaste struiken geroid. Niet nodig dus want de meeste struiken lopen weer gewoon uit.

spinsel

de rupsen van de stippelmot hebben ook stippels

In Ned. komen 8 soorten stippelmotten voor. Stippelmotten zijn niet eenvoudig van elkaar te onderscheiden.

Mooie samenwerking met de Voedseltuin Het Hogeland

Verlag van de open dag van de voedseltuin 13 juni jl. door Hilde van Heuveln

13 juni hield de Voedseltuin Het Hogeland een open dag. IVN Noord-Groningen was aanwezig om o.a. mee te helpen een insectenhotel te bouwen. Het werd een gezellige dag en hopelijk volgen er meer projecten die we samen kunnen doen.

Voedseltuin Het Hogeland

De voedseltuin in Uithuizen is een vrijwilligersproject dat verse groenten teelt voor mensen die afhankelijk zijn van de voedselbank. In twee tunnelkassen worden o.a. komkommers, tomaten, paprika's gekweekt. En buiten de kassen staan boontjes, prei en o.a. knolselderij. Dit jaar is er een begin gemaakt met een kruiden- /theetuin. Vrijwilligers van de voedseltuin verzorgden deze dag rondleidingen over het perceel.

Inbreng IVN Noord-Groningen

Maar liefst 5 leden van IVN Noord-Groningen zijn als vrijwilliger verbonden met deze Voedseltuin, waarvan de meesten ook deze dag aanwezig waren.

IVN-vrijwilligers bemanden een tafel met info over de afdeling, twee binoculairs en info hoe je je tuin kunt vergroenen. A.d.h.v. een groot boeket en planten in potjes konden bezoekers hun kennis van wilde bloemen en 'onkruiden' testen.

Mooi dat meerdere IVN-ers langs zijn geweest om te komen kijken op de tuin.

Insectenhotel

Met vrijwilligers van de voedseltuin en IVN is samen een insectenhotel gemaakt van natuurlijk materiaal. Met name Jody en Gert zijn hier druk mee bezig geweest. Het hotel is nog niet af, maar het resultaat van een paar uurtjes bezig zijn mocht er zijn.

Biodiversiteit rondom Rusthoven

Verslag van de excursie bij Rusthoven 18 juni jl door Auko Bleker, foto's Auko + Arie Beemsterboer

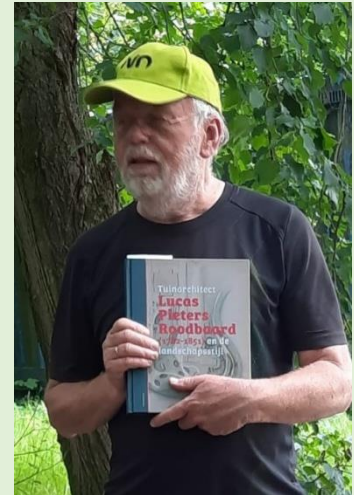
Op donderdagmiddag 14.00 uur begon de rondtocht onder inspirerende leiding van Jan Langelaar. Jan is naast IVN-er ook lid van de Groene bondgenoten, die samenwerken met de eigenaar van Landgoed Ekenstein, Groninger Landschap, Staatsbosbeheer en de gemeente om het beheer van het gebied vast te stellen.

Roodbaard

Twee eeuwen geleden is het oude Ekenstein-gebied ontworpen door landschapsarchitect Lucas Pieters Roodbaard. In die tijd waren rechte lijnen, strakke paden en strak gesnoeid kenmerkend voor tuinen van landgoederen.

De Roodbaard-tuinen zijn parkachtig, met stinzenplanten, slingerpaadjes, doorkijkjes en veel ronde vormen. Echter, een tuin aanleggen is één en een tuin onderhouden is heel wat anders. Wat na 100 jaar verwaarlozing is overgebleven is terug te zien in het oude gedeelte van Ekenstein: de natuur heeft het heft in eigen hand genomen. Wel is er zo'n 50 jaar geleden een nieuw stuk aangelegd, waarbij een vijver is gevormd en van de vrijkomende klei is een heuvel gemaakt. Op de top van de heuvel is een folly (halve cirkel met bank en zicht op de vijver) geplaatst. Het gras wordt één keer per jaar gemaaid en afgevoerd.

Als we de heuvel oplopen, zien we *kamgras* (soort dat op de rode lijst is opgenomen) en veel *knoopkruid*. Vorig herfst is er wasplaat (een paddenstoel) gezien. Als we weer aan de overkant van de vijver staan, valt op dat de vegetatie daar geheel anders is, veroorzaakt door het water dat de heuvel afstroomt. Veel *zegge*, *pitrus*. We lopen door het bos via de poëzietuin naar het noorden, tot vlak bij de snelweg Groningen-Delfzijl. We kunnen de weg oversteken, er is daar een oude boomgaard. Omdat enkele deelnemers eerder weg willen, gaat dat niet door. We lopen richting borg Rusthoven, dat geheel is gerestaureerd. Een prachtig gebouw.

De Mug

Gezoem en geprik

dat heb ik drie keer gevoeld

Ik weet dat het bij de zomer hoort

maar het is niet fijn

Als ik het al hoor

dan denk ik

ga weg

Ik wil niet dat je me prikt

want het jeukt

Voormalige steenfabriek

Via de oprijlaan komen we bij de restanten van de steenfabriek, in eigendom van Groninger Landschap en afgesloten. Wel zien we stenen resten van een ver verleden, waar de natuur zijn gang kan gaan, plant en dier. Een geliefd oord van de *vleermuis*.

Eind 19e eeuw floreerde de baksteenindustrie. Langs elk diep was wel een steenfabriek

te vinden, 68 bakens in het landschap in onze provincie. De stad schreeuwde om bakstenen, klei was het Groninger goud.

geelbandlangsprietmot

kunstwerk (omgekeerde steenoven)

We lopen om de ringoven heen naar een smeedijzeren trap. Hierop heb je uitzicht op het landschap ten noorden van de snelweg. Onder ons bevindt zich stilstaand water, waarin kikkers kwaken en in het heldere water zien we zelfs *krabbenscheer* op de bodem. Mensenwerk volgens Jan. Op dit terrein zou enig onderhoud wel op zijn plaats zijn. Het was een mooie dag en dito wandeling. Heel erg dank Jan !

Hoemp

Hoemp is een gratis app waarmee je **vogelgeluiden leert herkennen**.

Je kunt de app downloaden via de App Store of Google Play.

De app biedt korte en leuke oefeningen om je oren te trainen en helpt je om sneller het verschil te herkennen tussen verschillende vogelgeluiden.

Ingezonden foto's – deel 2

Lammert Voos maakt in het Lauwersmeergebied een foto van een mannetje *rietgorz*.

Het mannetje is te herkennen aan zijn zwarte kopje en korte stropdas. Ze zitten vaak hoog in het riet of in struiken.

Rietgorzen zijn het gehele jaar te zien, dit in tegenstelling tot rietzangers, die de winter in warmere oorden doorbrengen.

Deze foto van een jonge *zanglijster* maakte Trijntje van der Kooi op Schiermonnikoog.

Een bekende eigenschap van de zanglijster is het stukslaan van slakkenhuisjes op stenen en tegels, zodat ze bij het vlees kunnen komen.

De zanglijster zingt uitbundig, met gevarieerde strofen maar met een kenmerkende herhaling van meestal driemaal hetzelfde geluid.

Dit is toch te schattig voor woorden...

Barbara de Beaufort maakte de foto in haar tuin in Zandweer. Het zijn twee *bosmuisjes* die in een bakje snoepen van zonnebloemzaadjes.

De gewone bosmuis is een algemene soort in Nederland, de grote bosmuis is een zeldzaamheid geworden.

Informatie over bestuur, lidmaatschap etc.

vacant	Voorzitter
Auko Bleeker	Penningmeester en ledenadministratie a.bleker@home.nl
Hilde van Heuveln	Secretaris, redacteur en websitebeheerder oscarenhilde@hotmail.com
vacant	Algemeen bestuurslid/leden
Heb je te maken met of maak je je zorgen over ongewenst gedrag binnen de afdeling, neem contact op met één van onze vertrouwenscontactpersoon.	
Ildikò Pòsta	postaildi1@gmail.com
Larry Gardiner	larry.gardiner@icloud.com / 06 - 213 668 12

Adressen

Mailadres: ivnnoordgroningen@hotmail.com

Postadres: Barmerweg 4 – 9997 NH Zandeweer

Website: www.ivn.nl/afdeling/noord-groningen

FaceBook: www.facebook.com/ivnnoordgroningen/

Contributie

Leden betalen € 25,- per jaar, hebben gratis toegang tot onze activiteiten, ontvangen 2x per jaar ons nieuwsblad De Pommel en 4x per jaar het landelijke IVN-tijdschrift 'Mens en Natuur'. En je kunt gratis of met korting deelnemen aan (landelijke) activiteiten, (online)cursussen en lezingen.

Huisgenootleden betalen € 12,50 per jaar en hebben dezelfde rechten als leden.

Donateurs betalen minimaal € 10,- per jaar.

Zij hebben gratis toegang tot de meeste activiteiten en ontvangen De Pommel.

Bankrelatie: NL40 RABO 0363 6609 68 t.n.v. IVN Noord-Groningen

IVN Noord-Groningen is fiscaal een ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Om aangewezen te worden als ANBI dient de instelling jaarverslagen te publiceren.

Deze gegevens zijn te vinden op onze website onder "Over de afdeling".

Adverteren in De Pommel?

Informeer via ivnnoordgroningen@hotmail.com naar de mogelijkheden.

1 pagina A5 - € 50,00 / jr	½ pagina A5 - € 25,00 / jr	¼ pagina A5 - € 12,50 / jr
----------------------------	----------------------------	----------------------------

Activiteitenprogramma 2^e helft 2026 IVN Noord-Groningen

Meld je uiterlijk 24 uur van tevoren (liefst eerder) aan via: ivnnoordgroningen@hotmail.com.
Kijk vooraf op www.ivn.nl/afdeling/noord-groningen voor eventuele wijzigingen

Zaterdag 8 augustus 2026

Hoe kunnen kwelderplanten (over)leven?

Kwelderwandeling o.l.v. IVN-ers Wim Bosscher en Oscar de Jong

Tijd: 10.00 – ca. 11.30 uur

Locatie: Noordpolderzijl

Verzamelen op de parkeerplaats bij Noordpolderzijl

Zaterdag 26 september 2026

Rondleiding bij Stadsboerderij De Wiershoeck

Rondleiding o.l.v. Renate Pool (IVN-er en coördinator van de stadsboerderij)

Tijd: tijdstip wordt z.s.m. bekend gemaakt (op de website en/of de IVN-nieuwsbrief)

Locatie: Beijumerweg 20 - Groningen

Vrijdag 16 oktober 2026

Excursie Bomen in de herfst

Wandeling o.l.v. IVN-er Oscar de Jong gevolgd door een creatieve activiteit met bladeren.

Tijd: 10.00 uur – ca. 11.30 uur

Locatie: verzamelen op het parkeerterrein van de Menkemaborg - Uithuizen

Zaterdag 7 november 2026

Landelijke Natuurwerkdag: Bomen knotten

Inloop: 9.00 uur. Werktijd: 9.15 - 14.00 uur

Locatie: Knijpsterweg 6 - Zandeweer

Zaterdag 14 november 2026

Microscopie-middag 'Bekijk het'

Vrije inloop tussen 12.00 – 16.00 uur

Locatie: op Ewsum – Oosterburen 1 – Middelstum

Dinsdag 12 januari 2027

Lezing Vlinders, bijen en hun planten door Wankja Ferguson

Tijd: inloop 19.15 uur, start 19.30 uur – 21.30 uur

St Vincentiusgebouw - St Vincentiusstraat 6 – Uithuizen

